

mgr **Beata Wojtasiak**¹
mgr inż. **Damian Bąk**¹

Przyjęty/Accepted/Принята: 26.05.2015;
Zrecenzowany/Reviewed/Рецензирована: 22.04.2016;
Opublikowany/Published/Опубликована: 30.06.2016;

Józef Tuliszkowski – niestrudzony działacz w pracy dla polskiego pożarnictwa i piśmiennictwa pożarniczego²

Józef Tuliszkowski - a Tireless Activist Working for the Polish Fire Service and Author about Firefighting Issues

Юзеф Тулишковский - неутомимый польский активист пожарной безопасности и литературы по пожарной охране

ABSTRAKT

W artykule przedstawiono jedną z osób, którym pożarnictwo polskie zawdzięcza swój rozwój. Mowa o Józefie Tuliszkowskim (1867-1939), który żył w latach zaboru ziem ojczystych i w okresie międzywojennym, kiedy odradzała się niezależność państwa polskiego. Jest to kolejny artykuł w dziale „Postacie Pożarnictwa”, w którym publikowane są biografie osób zasłużonych dla pożarnictwa. Sylwetka innej postaci związanej z ochroną przeciwpożarową – płk. poż. w st. spocz. Władysława Pilawskiego, została przybliżona czytelnikom „BiTP. Bezpieczeństwo i Technika Pożarnicza” w numerze pierwszym za 2015 rok.

Inżynier Józef Tuliszkowski był profesjonalistą oraz niestrudzonym działaczem w drodze do poprawiania stanu bezpieczeństwa pożarowego. Uosabiał najlepsze cechy strażaka – profesjonalnego dowódcy, organizatora i patrioty, będąc wzorem dla współczesnych i przyszłych pokoleń oficerów. Jego wieloletni teoretyczny i praktyczny dorobek do dzisiaj wywiera istotny wpływ na kształtowanie taktyki, techniki, szkolenia i badań naukowych w zakresie ochrony przeciwpożarowej.

Nieustannie zabiegał również o rozwój straży pożarnej. Określił m.in. podstawy techniki i wyszkolenia pożarniczego oraz utworzenia w pełni wykwalifikowanych kadr pożarniczych, z których korzysta do dziś całe współczesne pożarnictwo. Na uwagę zasługuje również jego aktywność w zakresie wydawniczym. Poprzez swoją twórczość wzbogacił branżową literaturę dotyczącą problemu walki z pożarami, która w dużej mierze do dnia dzisiejszego jest aktualna. Jego dorobek to łącznie około 30 pozycji książkowych, w tym m.in. 7-tomowa *Obrona przed pożarami*, która wzbudziła zainteresowanie również poza granicami kraju oraz opublikowany w 1909 r. pionierski podręcznik dla strażaków pt. *Walka z pożarami*. Działalność publikacyjna inżyniera Józefa Tuliszkowskiego to także ponad 130 artykułów zamieszczonych głównie w czasopiśmie „Przegląd Pożarniczy”, łącznie z głośnym projektem Szkoły Pożarniczo-Budowlanej w Warszawie opublikowanym w 1924 r. w postaci broszury. Swoją ogromną wiedzę i doświadczeniem dzielił się także podczas licznych spotkań, konferencji – również na arenie międzynarodowej.

W dowód uznania jego wybitnych osiągnięć na rzecz ochrony przeciwpożarowej, w roku 1997 jego imię nadano Centrum Naukowo-Badawczemu Ochrony Przeciwpożarowej – Państwowemu Instytutowi Badawczemu w Józefowie, którego misją jest działalność na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego Państwa w zakresie ochrony przeciwpożarowej, zarządzania kryzysowego, ochrony ludności i obrony cywilnej – ideom, którym inżynier Józef Tuliszkowski podporządkował całe swoje życie.

Słowa kluczowe: pożarnictwo polskie, ochrona przeciwpożarowa, piśmiennictwo pożarnicze

ABSTRACT

One of the people to whom Polish firefighting owes its development was engineer Józef Tuliszkowski (1867-1939) who lived during the annexation period of Poland and in the interwar years, when the independence of the Polish state was reviving. It is the next article in the section "People involved in Firefighting" dedicated for biographies of deserving people who have contributed to firefighting. The profile of another, equally deserving individual associated with fire protection – LT Col (Retd) Władysław Pilawski was highlighted in the first issue of "BiTP. Safety & Fire Technique" in 2015.

Engineer Józef Tuliszkowski was a professional and tireless activist in pursuit of improving the state of fire safety. He personified the best qualities of a fireman - professional leader, organizer and patriot, being a role model for present and future generations of officers. His long-term theoretical and practical achievements have a significant influence on present day shaping of tactics, techniques, training and research in the field of fire protection. He constantly strived to develop the fire service. He defined, among others, the fundamentals of technology and firefighting training, and created a cadre of fully qualified personnel, principles of which are applied in present day firefighting. His contribution as an author in the field

¹ Centrum Naukowo-Badawcze Ochrony Przeciwpożarowej – Państwowy Instytut Badawczy, Józefów / Scientific and Research Centre for Fire Protection – National Research Institute;

² Autorzy wnieśli równy wkład merytoryczny w powstanie artykułu / The authors contributed equally to this article;

of publishing is also noteworthy. His work enriched literature for the profession on issues concerning fighting fires, which, in many areas, are relevant today. His achievements, some 30 books, including a text consisting of seven volumes "Defence against fires," which aroused interest beyond Polish borders and a pioneering textbook for firefighters "Firefighting" published in 1909. Engineer Józef Tuliszkowski's activity as an author includes some 130 articles, published mainly in the "Fire Review" magazine and includes a well publicised project from the School of Firefighting, Warsaw, published in 1924 as a brochure. He shared his wide knowledge and experience at a variety of international meetings and conferences.

In recognition of outstanding achievements in fire protection, the Scientific and Research Centre for Fire Protection – National Research Institute was named after Józef Tuliszkowski. The Centre's mission is to conduct activities to ensure public safety in areas associated with: fire protection, crisis management, protection of the public and civil defence – ideas to which engineer Józef Tuliszkowski devoted his entire life.

Keywords: Polish firefighting, fire protection, firefighting literature

АННОТАЦИЯ

В данной статье представлен человек, которому пожарная охрана в Польше обязана своим развитием. Речь идёт о Юзефе Тулишковском (1867-1939), который жил во время аннексии польских земель и в межвоенном периоде, когда восстанавливалась независимость польского государства. Это очередная статья в разделе „Лица пожарной охраны”, в котором публикуются биографии людей, связанных с пожарной охраной. Личность другой, не менее заслуженной персоны – полковника в отставке Владислава Пилявского, была уже представлена читателям „BiTP. Безопасность и Пожарная Техника” в первом номере за 2015 год.

Инженер Юзеф Тулишковский был профессионалом и неутомимым активистом на пути к улучшению состояния пожарной безопасности. Он был воплощением лучших черт пожарного – профессионального лидера, организатора и патриота, являясь примером для современных и будущих поколений офицеров. Его долгие теоретические и практические достижения до сих пор оказывают существенное влияние на формирование тактики, обучения и научных исследований в области противопожарной охраны.

Юзеф Тулишковский постоянно стремился к развитию пожарной службы. Описал, в частности, основы техники и обучения по пожаротушению и созданию обученного персонала, которые используются в современной пожарной охране. Внимания заслуживает также его издательская деятельность. Благодаря своей творческой работе он обогатил отраслевую литературу по проблемам тушения пожаров большим количеством публикаций, значительное число которых все ещё актуально. Его достижения: около 30 книг, в том числе 7-томная Защита от пожаров, которая вызвала большой интерес за пределами границ нашей страны, а также опубликованный в 1909 г. пионерский учебник для пожарных Борьба с пожарами. Издательская деятельность инженера Юзефа Тулишковского включает также более 130 статей, опубликованных, в частности, в журнале „Пожарный обзор”, включая известный проект Пожарно-строительной школы в Варшаве, опубликованный в 1924 году в виде буклета. Своими обширными знаниями и опытом он делился также во время многих встреч и конференций, в том числе и международных.

В знак признания его выдающихся достижений для противопожарной защиты его имя в 1997 году принял Научно-Исследовательский Центр Противопожарной Охраны – Государственный Исследовательский Институт, миссией которого является деятельность на благо обеспечения общественной безопасности государства в области противопожарной охраны, антикризисного управления, гражданской защиты и гражданской обороны – идей, которым инженер Юзеф Тулишковский посвятил всю свою жизнь.

Ключевые слова: пожарная охрана в Польше, пожарная охрана, литература по пожарной охране

1. Rys biograficzny

Józef Tuliszkowski urodził się 4 lutego 1867 r. w Radziwiłłowie Wołyńskim³. Wychowywał się w wierze katolickiej, w domu przepełnionym atmosferą ciepła, szacunku i gorącego patriotyzmu. Wartości wyniesione z domu rodzinnego miały w późniejszym czasie znaczący wpływ na jego drogę życiową.

„Wcześniej, bo już w 1883 r., będąc uczniem gimnazjum filologicznego w Rydze, Józef Tuliszkowski wykazał swoje zainteresowanie techniką, jak również ze szczególnym upodobaniem przyglądał się pracy strażaków w Rydze, podczas pożarów, które nękały kresy wschodnie. W 1886 roku wstąpił potajemnie do pomocniczej drużyny uczniowskiej przy I kolumnie Ochotniczej Straży Pożarnej w Rydze, z zapalem uczestnicząc przy ćwiczeniach oraz licznych pożarach w mieście. Następnie w 1886 roku rozpoczął działalność konspiracyjną, tworząc wspólnie z kolegami z Kowieńszczyzny „Kółko Przyszłych Powstańców”. Członkowie Koła byli najlepszymi uczniami i udzielali, za zgodą władz szkolnych, korepetycji słabo uczącym się, zarabiając przy tym po ok. 40-50 rubli miesięcznie. Większość pieniędzy wydawali na zakup broni i amunicji. Podczas tajnych spotkań studiowali strategię wojskową, taktykę i inżynierię polową. J. Tuliszkowski ukończył Gimnazjum w Rydze i tam też w roku 1891 rozpoczął studia na Politechnice. W trakcie studiów na Politechnice w Rydze (1891-1897) wstąpił do Weleccji – patriotycznej, polskiej or-

ganizacji, zrzeszającej młodzież studencką, gdzie zapoznał m.in. Ignacego Mościckiego. Do Ochotniczej Straży Pożarnej w Rydze wstąpił potajemnie jako student Politechniki Ryskiej, gdzie przez 6 lat ciężkiej pracy (od 1891 r.) przeszedł wszystkie szczeble strażackiej służby od szeregowca do topornika i prądownika włącznie” [2].

Jedne z najbardziej istotnych doświadczeń Tuliszkowski zdobył w Rydze, gdzie brał udział w skomplikowanych i bardzo niebezpiecznych akcjach gaśniczych przy pożarach tartaków, fabryk i olejarni. Podczas gaszenia groźnych pożarów odniósł wiele obrażeń. Mimo to pozostał wierny idei strażackiej, nie zaniedbując jednocześnie wymagających studiów politechnicznych. Uczelnię ukończył z wyróżnieniem w 1897 r., otrzymując tytuł inżyniera mechanika budowy maszyn oraz specjalisty z dziedziny pożarnictwa i budownictwa. Następnie w 1898 roku wstąpił do organizowanej przy jego aktywnej pomocy Ochotniczej Straży Ogniowej w Kijowie. Brał czynny udział w niebezpiecznych akcjach gaśniczych. Służbę w Straży Kijowskiej na stanowisku zastępcy naczelnika pełnił przez 6 lat.

W 1903 r. przeniósł się do Warszawy, kończąc tym samym 12-letnią działalność w Rydze i Kijowie. Działalność pożarniczą w Królestwie rozpoczął od prowadzenia wykładów na tematy pożarnicze oraz praktycznych ćwiczeń strażackich w szkołach (m.in. w szkole rolniczej w Pszczelinie, w której zorganizował szkolną straż ogniową). Tworzył liczne straże ochotnicze, w których gromadził broń w ramach działalności konspiracyjnej. W 1904 r. zorganizował straż ogniową ochotniczą w Puławach, a następnie w Brzozowej, Kijanach i Nałę-

³ Niewielkie miasteczko w powiecie krzemienieckim, w polskiej rodzinie ziemiańskiej, osiadłej w zaborze rosyjskim na Wołyniu.

czowie. W celu poprawy organizacji straży ogniowych oraz poznania szczegółów produkcji narzędzi pożarniczych odwiedził kilka jednostek straży w Niemczech i Austrii. W znanych fabrykach pożarniczych Magirusa w Ulm, Knausta, Kernereitera i Millera w Wiedniu i Brauna w Norymberdze zapoznał się z produkcją samochodów pożarniczych i innego sprzętu pożarniczego. Dzięki nowym doświadczeniom po powrocie do kraju, Tuliszkowski zorganizował w firmie Ignis dział pożarniczy z warsztatami, by zaferować strażom ogniowym dobry, sprawny i lekki sprzęt pożarniczy. Produkowane w tamtych czasach (w firmie Ignis) stacjonarne sikawki strażackie ciężkie, niepraktyczne w użyciu i transporcie, jak również drabiny strażackie i inny sprzęt pożarniczy zostały zapoznał się z produkcją samochodów pożarniczych i innego sprzętu pożarniczego. Dzięki nowym doświadczeniom po powrocie do kraju, Tuliszkowski zorganizował w firmie Ignis dział pożarniczy z warsztatami, by zaferować strażom ogniowym dobry, sprawny i lekki sprzęt pożarniczy. Produkowane w tamtych czasach (w firmie Ignis) stacjonarne sikawki strażackie ciężkie, niepraktyczne w użyciu i transporcie, jak również drabiny strażackie i inny sprzęt pożarniczy zostały

zapoznał się z produkcją samochodów pożarniczych i innego sprzętu pożarniczego. Dzięki nowym doświadczeniom po powrocie do kraju, Tuliszkowski zorganizował w firmie Ignis dział pożarniczy z warsztatami, by zaferować strażom ogniowym dobry, sprawny i lekki sprzęt pożarniczy. Produkowane w tamtych czasach (w firmie Ignis) stacjonarne sikawki strażackie ciężkie, niepraktyczne w użyciu i transporcie, jak również drabiny strażackie i inny sprzęt pożarniczy zostały zapoznał się z produkcją samochodów pożarniczych i innego sprzętu pożarniczego. Dzięki nowym doświadczeniom po powrocie do kraju, Tuliszkowski zorganizował w firmie Ignis dział pożarniczy z warsztatami, by zaferować strażom ogniowym dobry, sprawny i lekki sprzęt pożarniczy. Produkowane w tamtych czasach (w firmie Ignis) stacjonarne sikawki strażackie ciężkie, niepraktyczne w użyciu i transporcie, jak również drabiny strażackie i inny sprzęt pożarniczy zostały

W latach 1906-1910 kierował fabryką Wyrobów Drzewnych Ordynacji Zamojskich w Zwierzynku Lubelskim. W tym okresie inż. Tuliszkowski dużo czasu poświęcał sprawom szkoleniowym, głównie szkoleniom załogi [3]. Kontynuował również prace nad ulepszeniem narzędzi pożarniczych. Opracował także sygnalizację gestową. W okresie działalności w Zwierzynku Tuliszkowski rozpoczął pracę nad pionierskim podręcznikiem dla strażaków pt. *Walka z pożarami.*, poruszającą tematykę zapobiegania i gaszenia pożarów. Książka została ukończona w 1909 roku [2]. Okres pobytu w Zwierzynku był dla Tuliszkowskiego ważny również ze względów osobistych. W Zwierzynku poznał przyszłą żonę Wandę Łuczyczką, z którą pobrał się 18 stycznia 1908 roku w Lublinie.

W 1910 r. powrócił do Warszawy i podjął pracę w Centralnym Towarzystwie Rolniczym (CTR). Pragnąc zainteresować działaczy CTR swymi pomysłami na temat tworzenia straży ogniowych na wsi, przedstawił szczegółowe plany koncepcji powołania sieci włościńskich straży ogniowych oraz prowadzenie zorganizowanej profilaktyki pożarowej, przede wszystkim z wykorzystaniem budownictwa ogniotrwałego, które jego zdaniem było najskuteczniejszym sposobem zapobiegania klęsce ognia. Podczas licznych kursów i pokazów rolniczych wyjaśniał zasady produkcji i stosowania tanich, ogniotrwałych materiałów budowlanych i zastosowania ich w budownictwie wiejskim, zwracając uwagę na ekonomikę, wygodę i estetykę. Wyjaśniał przyczyny powstawania pożarów elektryczności i znaczenie piorunochronów. Przez okres pięciu lat (1910-1915) odwiedził kilkaset miejscowości, w których uczył zasad bezpieczeństwa pożarowego z wykorzystaniem środków profilaktycznych.

Po opuszczeniu Warszawy przez Rosjan w dniu 28 lipca 1915 roku, inż. Józef Tuliszkowski został powołany na komendanta Straży Ogniowej m. Warszawy. Kiedy obejmował to stanowisko był już uznanym autorytetem w dziedzinie pożarnictwa zarówno w zakresie dowodzenia akcjami, jak i w działalności naukowej - jako autor cenionych podręczników pożarniczych. Swoją bogatą wiedzę zawodową zdobywał w równym stopniu drogą praktyki zawodowej w Straży Ryskiej, jak również przez studia teoretyczne [4]. Tuliszkowski w czasie swojej komendantury, która trwała do 4 marca 1919 roku, przeprowadził reorganizację Straży Warszawskiej. „Nowy system przewidywał wyjazdy trzech plutonów w zależności od rozpoznanych potrzeb. Pierwszy pluton (ok. 8 osób) jechał wozem bojowym jako jednostka pierwszego rzutu. Pluton drugi (ok. 20 osób) dysponował trzema wozami, sikawką parową, drabiną mechaniczną i dużą ilością węży, wyjeżdżał gdy sygnalizowano duże zagrożenie ogniem. Trzeci - ostatni pluton wyjeżdżał głównie do gaszenia pożarów, które

wybuchały na peryferiach miasta, gdzie nie było hydrantów. Wyposażony był w sprzęt pomocniczy: w sikawki i dużą ilość beczkowozów” [3]. Dodatkowo jako pierwszy podjął decyzję o zmianie uniformów rosyjskich używanych w Warszawskiej Straży Ogniowej na nowe uniformy, zaprojektowane według wzorów polskich. Wprowadził również nowe stopnie służbowe i dystynkcje: strażak szeregowiec, plutonowy (jeden pasek), sierżant (dwa paski), starszy sierżant (jeden szeroki pasek), porucznik (jedna gwiazdka), kapitan (dwie gwiazdki), komendant (trzy gwiazdki).

Józef Tuliszkowski dużą wagę przywiązywał do roli pierwiastka duchowego z uwagi na swoje głęboko religijne wychowanie oraz spustoszenie duchowe spowodowane działalnością zaborców. Za zgodą władz miejskich wystąpił do Kurii Warszawskiej o zgodę na zorganizowanie służby duszpasterskiej. Z inicjatywy Komendanta dzień służby kończył się modlitwą wieczorną. Ustalono również bogaty i okazały ceremoniał nabożeństw strażackich. W pierwszym nabożeństwie 26 sierpnia 1915 roku w Parafii Św. Krzyża udział wzięli strażacy ze wszystkich oddziałów. Funkcjonariusze uczestniczyli we mszy w umundurowaniu (z kaskami i toporkami) wraz z pocztami sztandarowymi oddziałów. Taki ceremoniał towarzyszył wszystkim większym nabożeństwom w warszawskiej straży.

Jako Komendant dbał przede wszystkim o ludzi, następnie o konie i sprzęt. Dzięki wizytom w wielu zachodnich strażach oraz udziale w wystawach sprzętu, Tuliszkowski miał pełne rozeznanie w wyposażeniu zagranicznych jednostek oraz w trendach, które towarzyszyły rozwojowi techniki pożarowej. Bardzo doceniał wartość taboru samochodowego. Rozpoczął motoryzację straży, sprowadzając wspaniałe – na ówczesne czasy – samochód pożarniczy marki Hans Loyd, który osobiście dostosował do warunków warszawskich, montując w samochodzie dodatkowy zbiornik na wodę. Z inicjatywy Tuliszkowskiego unowocześniono też uzbrojenie osobiste strażaków – topór, pas oraz szlify metalowe i łuskowe z podpinkami pod pachy, które stanowią zabezpieczenie przed spadającymi elementami budowlanymi podczas pożarów i wzmacniają kości ramion przy przenoszeniu ciężkiego sprzętu strażackiego [2]. Jego dążeniem było, aby Warszawska Straż Ogniowa znalazła się w czołówce zawodowych jednostek europejskich. Działania w tym kierunku rozpoczął od odbudowy siły jednostki, doposażenia jej w sprzęt, pojazdy i konie, które wcześniej zostały zagrabione przez Rosjan.

Tuliszkowski, jako wielki zwolennik nowoczesności, wprowadził służbę lekarską i weterynaryjną. Uruchomił ochronki dla dzieci strażaków. Dzięki jego inicjatywie powołano także komitet opieki nad rodzinami strażaków.

W dniach 8-10 września 1916 roku odbył się I Ogólnokrajowy Zjazd Straży Ogniowych współorganizowany przez Józefa Tuliszkowskiego, na którym wygłosił referat pt. *Przyszła organizacja straży ogniowych w odrodzonej Polsce*. W wystąpieniu odniósł się do trudnej sytuacji polskiego pożarnictwa, która związana była głównie z problemami finansowymi [2].

Pod koniec 1918 roku Józef Tuliszkowski zaczął pracować w Wojsku Polskim jako twórca struktur ochrony i bezpieczeństwa pożarowego. W Wojsku Polskim zorganizował ochronę przeciwpożarową na wysokim poziomie, tworząc 70 wojskowych straży pożarnych i liczne pogotowia przeciwpożarowe [3]. Opracował szereg instrukcji dla wojskowych straży pożarnych i obiektów wojskowych.

Organizacja ochrony przeciwpożarowej w kolejnictwie stanowiła kolejny etap pionierskiej służby Tuliszkowskiego. W latach 1926-1933 pracował na stanowisku szefa ochrony przeciwpożarowej tego resortu. W tym okresie prowadził szeroko zakrojone szkolenie przeciwpożarowe. Prace obejmowały zabezpieczenie przeciwpożarowe większych węzłów kolejowych oraz obiektów zagrożonych pożarowo, takich jak:

warsztaty taboru kolejowego, parowozownie, magazyny, składowiska przeładunkowe różnego rodzaju towarów oraz dworce kolejowe i tabor w ruchu z ładunkami różnych substancji o właściwościach wybuchowych. Tworzył nowe kolejowe straże pożarne, normowaną organizację stałej służby przeciwpożarowej w dyrekcjach okręgowych kolei oraz w większych obiektach.

W ostatnich latach życia Tuliszkowski zajmował się organizacją ochrony przeciwpożarowej w polskim przemyśle cukrowniczym. W latach 1933-1938 pracował na stanowisku inspektora - rzeczoznawcy ds. przeciwpożarowych w Towarzystwie Wzajemnych Ubezpieczeń Cukrowni w Polsce. W swoich artykułach z tego okresu opublikowanych w „Przełędzie Pożarniczym” opisał stadia fabrykacji cukru i związane z nimi zagrożenia pożarowe oraz organizację zakładowych straży pożarnych.

Józef Tuliszkowski pracował zawodowo do ostatnich dni życia. Zmarł nieoczekiwanie w wieku 72 lat, 26 stycznia 1939 r. Został pochowany na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach w Warszawie.

2. Najważniejsze osiągnięcia

W roku 1898 Józef Tuliszkowski opracował na potrzeby Kijowskiej Straży sygnały dźwiękowe dla taboru konnego (zbiórki, zmiany tempa jazdy, wsiadania na konie i zsiadania z nich). W 1908 roku, podczas wystawy rolniczej i ogrodniczej w Lublinie zorganizował pierwszy zjazd straży ogniowych połączony z pokazowymi ćwiczeniami strażackimi. Idea zjazdów i zawodów strażackich wynikała z potrzeby wymiany poglądów i doświadczeń.

W 1909 roku opublikował i wydał za własne środki pionierski podręcznik dla strażaków pt. *Walka z pożarami*. Książka poruszała tematy związane z zapobieganiem i gaszeniem pożarów.

W latach 1910-1912 wykładał na licznych kursach rocznych w szkołach rolniczych w Pszczelinie, Mieczysławowie, Krzyżewie i Sobieszynie. Tworzył wzorowe młodzieżowe zastępy strażackie oraz promował zorganizowaną działalność profilaktyki pożarów, przede wszystkim w oparciu o budownictwo ogniotrwałe. Tuliszkowski stanął na czele Komisji do spraw budownictwa ogniotrwałego i pożarnictwa i zorganizował 70 ochotniczych straży pożarnych i 60 spółek budowlanych wiejskich. W licznych publikacjach z tego okresu propagował budownictwo ogniotrwałe, wytwarzanie podstawowego sprzętu gaśniczego i ratowniczego. Dodatkowo udzielał się w pracach komisji podczas konkursów strażackich, które towarzyszyły zjazdom.

W okresie 1915-1918, w czasie sprawowania funkcji Komendanta Warszawskiej Straży Ogniowej, zdołał przeprowadzić reorganizację straży. Zrealizował trudne zadanie wprowadzenia nowego porządku wyjazdów do pożarów.

W dniach 8-10 września 1916 roku w Warszawie, podczas I Ogólnokrajowego Zjazdu Straży Ogniowych, zorganizowanego z inicjatywy Instytucji Ubezpieczeń Wzajemnych Budowli od Ognia, Józef Tuliszkowski przedstawił swój referat pt. *Przyszła organizacja straży ogniowych w odrodzonej Polsce*. W wystąpieniu omówił trudną sytuację polskiego pożarnictwa związaną z przestarzałym sprzętem oraz problemami finansowymi.

W latach 1918-1920 zorganizował ochronę przeciwpożarową w Wojsku Polskim, tworząc liczne wojskowe straże pożarne i wysoce wyszkolone pogotowia przeciwpożarowe. W następnych latach organizował ochronę przeciwpożarową w resorcie komunikacji (1926-1937) i w przemyśle cukrowniczym. W referacie pt. *Racjonalna obrona przeciwpożarowa PKP*, wygłoszonym na IX Zjeździe technicznym Inżynierów Wydziałów Mechanicznych Dyrekcji Kolejowych w Wilnie w październiku 1933 roku, uwypuklił wszystkie aspekty tego zagadnienia.

3. Najważniejsze publikacje – fachowe piśmiennictwo pożarnicze

Piśmiennictwo pożarnicze było życiową i zawodową pasją inż. Józefa Tuliszkowskiego [5]. Publikował w czasopismach fachowych adresowanych do oficerskiej kadry pożarniczej w Polsce – początkowo w ukazującym się od 1901 roku „Strażaku”, następnie w czasopiśmie „Strażactwo Zawodowe”. W latach 1927-1931 był jego redaktorem naczelnym.

W sierpniu 1912 roku na zjeździe straży we Włocławku została powołana komisja w składzie: Tuliszkowski, Chomicz i Kon (prezes Częstochowskiej straży), która po kilku miesiącach aktywnej pracy, 15 grudnia 1912 roku, wydała pierwszy numer „Przełędu pożarniczego”. Czasopismo na trwałe weszło do dorobku pożarnictwa polskiego. W „Przełędzie Pożarniczym” na przestrzeni kilku lat ukazało się ponad 130 artykułów autorstwa Tuliszkowskiego, łącznie z głośnym projektem Szkoły Pożarniczo-Budowlanej w Warszawie wydanym w 1924 roku. Dalekosiężny zamysł twórcy projektu został zrealizowany znacznie później w postaci Centralnego Ośrodka Wyszczolenia Pożarniczego na Żoliborzu w Warszawie. Budynek w stanie surowym oddano już w 1938 r. W redakcji czasopisma „Przełęd Pożarniczy” Tuliszkowski pracował przez wiele lat jako kierownik działu technicznego, aż do roku 1938. Jego zdaniem pismo powinno stanowić płaszczyznę wymiany poglądów i doświadczeń.

Niewątpliwie istotnym dorobkiem w zakresie piśmiennictwa zawodowego było opracowanie i wydanie przy pomocy finansowej instytucji ubezpieczeniowych oraz Głównego Związku Straży Pożarnych RP podręczników naukowych i popularno-fachowych takich jak: *Walka z pożarami* (1909) – pionierski podręcznik dla oficerów straży wydany przed wojną, trzytomowe dzieło *Obrona przed pożarami* (1928) – najpełniejsze dzieło pożarnicze w przedwojennej Polsce, które wzbudziło duże zainteresowanie zagranicznych fachowców, trzytomowa *Taktyka pożarowa* (1929 r.). Jego ostatnią wybitną pracą była książka pt. *Hydraulika w pożarnictwie* (1938) [5].

4. Najważniejsze zrealizowane projekty

W 1898 roku podczas służby w Ochotniczej Straży Ogniowej w Kijowie według projektu inż. Józefa Tuliszkowskiego urządzono samodzielny oddział straży z dyżurującymi ochotnikami i płatnymi stangretami. Tuliszkowski zaprojektował wzorcową remizę na sikawkę, drabinę mechaniczną i stajnię na 22 konie.

W 1918 roku opublikował broszurę pt. *Projekt reorganizacji Straży Ogniowej m. st. Warszawy*, będącą propozycją kompleksowego rozwoju Warszawskiej Straży Ogniowej i poprawy warunków bezpieczeństwa Warszawy. Zaproponował nowy system rozmieszczenia oddziałów z uwzględnieniem planowanej rozbudowy stolicy. Nowoczesny projekt zakładał powstanie w dzielnicach inspektoratów, spełniających rolę komend, którym podlegałyby oddziały i posterunki. Przewidywał powstanie centralnych sił rezerwowych. Posterunki będące siłami I rzutu, miały za zadanie błyskawicznie reagować na każdy sygnał o pożarze.

W 1919 r. Tuliszkowski zaproponował założenie Wyższej Szkoły Pożarniczej. Szczegółowe założenia organizacyjne i programowe dla Szkoły Pożarniczo-Budowlanej przedstawił na Zjeździe Straży Pożarnych w 1921 roku. Projekt został jednomyślnie zaakceptowany. Podjęto uchwałę o utworzeniu takiej placówki. „Placówka miała mieścić się w Warszawie, na Mokotowie. Miała to być szkoła z rocznym co najmniej czasem nauki skupiająca kandydatów o wysokich kryteriach przygotowania, zdrowia i moralności. Sam Tuliszkowski wykształcony, widział oficera pożarnictwa na swoją miarę. Wychowankowie inż. Tuliszkowskiego, z gruntownym przy-

gotowaniem ogólnym i zawodowym, mieli szansę wywrzeć wpływ na poziom pożarnictwa. Józef Tuliszkowski traktował tabor konny tak, jakby przetrwać on miał wiele dziesiątków lat i dał temu wyraz projektując w szkole budowę dużej stajni. W praktyce projekt Tuliszkowskiego w takim wydaniu, jakim go widział autor nigdy nie został urzeczywistniony, głównie z powodu braku środków, jak również można przypuszczać, z powodu braku zrozumienia władz państwowych w okresie międzywojennym. Warto zauważyć, że idea wyprzedzała czas, w których żył jej twórca” [6].

5. Najważniejsze nagrody i wyróżnienia

W roku 1896 za uratowanie życia swojemu komendantowi podczas pożaru tartaku w Rothe Dune pod Rygą otrzymał publiczną pochwałę przed frontem wszystkich oddziałów ryńskiej straży pożarnej. W okresie działalności w straży pożarnej w Rydze uratował także z pożaru dwoje dzieci w Petersburgu, narażając przy tym własne życie. Za ten czyn otrzymał srebrny medal na wstędze Włodzimierza, później zamieniony w Polsce Odrodzonej na Krzyż za Ratowanie Ginących.

W 1900 roku w uznaniu jego umiejętności i zaangażowania oraz za działalność w kijowskiej straży został wyróżniony Srebrnym znakiem za 3-letnią gorliwą i pożyteczną służbę, a za projekt stajni i remizy otrzymał podziękowanie od gubernatora i zarządu straży.

W 1902 roku, pracując w kijowskiej filii Tow. Akc. August Repphan, wziął aktywny udział w konkursie na projekt odbudowy zniszczonej przez pożar wielkiej cukrowni Mironówka na Ukrainie. Do konkursu zgłosił dwa projekty, zdobywając za nie dwie nagrody: pierwszą i drugą [5].

W 1912 roku wygrał konkurs Towarzystwa Higienicznego na broszurę o budownictwie wiejskim. Natomiast w roku 1915, za przeprowadzenie sprawnej akcji ratującej cenne zapasy mąki z płonącego młyna (warte ok. 90 tysięcy rubli), Prezydent Miasta Warszawy i okupacyjne władze wojskowe na ręce komendanta J. Tuliszkowskiego złożyły oficjalne podziękowanie Komendzie Warszawskiej Straży.

18 maja 1923 roku za czynny udział w walce zbrojnej z okupantem niemieckim rozkazem M.S. Wojsk. Nr 3503/23 został odznaczony Krzyżem Walecznych.

W 1919 roku za 3,5 letnią wzorową pracę jako Komendant Warszawskiej Straży Ogniowej, Magistrat Stolicy podziękował inż. J. Tuliszkowskiemu specjalną uchwałą nr. 5082 z dnia 1919 roku.

W 1922 roku Tuliszkowski w ogłoszonym przez Ministerstwo Spraw Wojskowych konkursie na wojskowy hełm szturmowy, który miał zabezpieczać w boju głowę żołnierza od lotków odłamków, uderzeń kolbą, lancą i kul karabinowych, zdobył I nagrodę w wysokości 25.000 marek polskich.

W 1933 roku zdobył 1 miejsce w konkursie na broszurę o budownictwie wiejskim ogłoszonym przez Centralny Związek Kółek Rolniczych.

6. Podsumowanie

Inżynier Józef Tuliszkowski, niestrudzony działacz w drodze do poprawiania stanu bezpieczeństwa pożarowego, uosabiał najlepsze cechy strażaka – profesjonalnego dowódcy, organizatora i patrioty. Postać ta jest wzorem dla współczesnych i przyszłych pokoleń oficerów. „Cechy i walory osobiste, jakie wyróżniały inż. Tuliszkowskiego, to przede wszystkim, wielkie zamiłowanie do służby pożarnej i dbałość o wysoki jej autorytet w społeczeństwie, koleżeńskość zawodowa i życzliwość dla współtowarzyszy pracy” [5]. Tuliszkowski pełnił odpowiedzialne funkcje zawodowe, w których wykazywał swoje ponadprzeciętne zdolności. Nie bez przyczyny zasłużył na zaliczenie go do pionierów pożarnictwa w piśmiennictwie pożarniczego.

Medalem Honorowym im. Józefa Tuliszkowskiego, ustanowionym 11 października 1993 r. [7], Komendant Główny Państwowej Straży Pożarnej, nagradza osoby za wybitne osiągnięcia w pracy zawodowej i działalności społecznej w dziedzinie ochrony przeciwpożarowej oraz za szczególne zaangażowanie podczas akcji ratowniczych. Medal wraz z dyplomem nadawany jest na wniosek Kapituły w sposób bardzo uroczysty z okazji Dnia Strażaka lub Święta Niepodległości. Spośród osób wyróżnionych Medalem Honorowym im. Józefa Tuliszkowskiego należy wymienić między innymi:

- w 1993 roku: gen. poż. w st. spocz. Zygmunta Jarosza, płk. poż. w st. spocz. Władysława Piławskiego, płk. poż. w st. spocz. Włodzimierza Strusia, płk. poż. w st. spocz. Krzysztofa Smolarkiewicza,
- w 1994 roku: ks. Kardynała Józefa Glempa – Prymasa Polski, płk. poż. w st. spocz. Kazimierza Paska, płk. poż. w st. spocz. Jerzego Królickiego, dh. Jerzego Muchę, dh. Antoniego Kobiela, Zofię Haykowską – córkę Józefa Tuliszkowskiego i wnuka Józefa Tuliszkowskiego – Michała Tuliszkowskiego.

Ryc. 1. Medal Honorowy im. Józefa Tuliszkowskiego

Fig. 1. The Józef Tuliszkowski Honourable Medal

Źródło/ Source: http://www.cnbop.pl/pl/nagrody/targi-konkursy/honorowy-medal-im-jzef-tuliszkowskiego_482

W roku 1997 na podstawie zarządzenia nr 4 Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 23 stycznia 1997 r. (Dz. Urz. MSWiA Nr 2., poz. 22) jego imię nadano Centrum Naukowo-Badawczemu Ochrony Przeciwpożarowej – Państwowemu Instytutowi Badawczemu w Józefowie.

Publikacje autorstwa Józefa Tuliszkowskiego:

- [1] Tuliszkowski J., *Walka z pożarami. Dla użytku miast mniejszych, gmin, dworów, wsi, i osad*, Warszawa 1909.
- [2] Tuliszkowski J., *Budynki płaskowapienne*, Warszawa 1910.
- [3] Tuliszkowski J., *Budowle wiejskie zdrowe, ogniotrwałe i tanie*, Warszawa 1913.
- [4] Tuliszkowski J., *Projekt obrony pożarnej na przyłączonych przedmieściach. Opracowany przez Komendanta Straży Ogniowej Stoł. m. Warszawy*, Warszawa 1917.
- [5] Tuliszkowski J., *Projekt Organizacji Straży Ogniowej m. st. Warszawy*, Warszawa 1917.
- [6] Tuliszkowski J., *Sikawka w straży ogniowej*, Warszawa 1919.
- [7] Tuliszkowski J., *Zorganizowanie ochrony przeciwpożarowej w Polsce Zjednoczonej. Szkoła Techniczna Pożarna*, Warszawa 1919.
- [8] Tuliszkowski J., *Taktyka pożarna*, Warszawa 1919.
- [9] Tuliszkowski J., *Instrukcja szczegółowa do ćwiczeń z sikawką (projekt)*, Warszawa 1922.
- [10] Tuliszkowski J., *Najnowsze sikawki samochodowe*, Warszawa 1922.
- [11] Tuliszkowski J., *Pożar jako zjawisko fizyczne. Co to jest ogień i jak z nim walczyć*, Warszawa 1922.
- [12] Tuliszkowski J., *Budynki ogniotrwałe*, Warszawa 1923.

- [13] Tuliszkowski J., Instrukcja szczegółowa do ćwiczeń z drabiną zestawianą polską (Szczerbowski), Warszawa 1924.
- [14] Tuliszkowski J., Gaśnice ręczne. Aparaty przeciwpożarowe. Typy, systemy i sposoby ich użycia, Warszawa 1924.
- [15] Tuliszkowski J., Gaśnice ręczne. Aparaty przeciwpożarowe. Typy, systemy i sposoby ich użycia, Warszawa 1924.
- [16] Tuliszkowski J., Szkoła Pożarniczo-Budowlana, Warszawa 1924.
- [17] Tuliszkowski J., Istota pożarów, ich przyczyny i podział, Warszawa 1927.
- [18] Tuliszkowski J., Podstawy budownictwa ogniotrwałego, Warszawa 1927.
- [19] Tuliszkowski J., Środki zapobiegające powstawaniu pożarów, Warszawa, 1927.
- [20] Tuliszkowski J., Gaszenie różnych pożarów, Warszawa, 1928.
- [21] Tuliszkowski J., Pomoc sanitarna dla ludzi i koni, Warszawa, 1929.
- [22] Tuliszkowski J., Czynności i służba podczas powodzi, Warszawa, 1929.
- [23] Tuliszkowski J., Środki gaśnicze, Warszawa, 1931.
- [24] Tuliszkowski J., Zaopatrzenie osiedli w wodę, Warszawa, 1936.
- [25] Tuliszkowski J., Yacht Trio, Garść wspomnień z życia studentów polskich w Rydze, Warszawa 1935.
- [21] Tuliszkowski J., *Zatrzaśnik*, „Przegląd Pożarniczy” nr 13, 1925.
- [22] Tuliszkowski J., *Gaszenie pożarów w zarodku*, „Przegląd Pożarniczy” nr 34, 1926.
- [23] Tuliszkowski J., *Węzły ratownicze*, „Przegląd Pożarniczy” nr 44, 1927.
- [24] Tuliszkowski J., *Czynności dowodzącego akcją*, „Przegląd Pożarniczy” nr 12, 1928.
- [25] Tuliszkowski J., Tuliszkowski J., *Ważne zagadnienie doby obecnej*, „Strażactwo Zawodowe” nr 5, 1929.
- [26] Tuliszkowski J., *Pożyteczne i ciekawe pomysły*, „Strażactwo Zawodowe” nr 4, 1930.
- [27] Tuliszkowski J., *Krytyczne uwagi o pewnym artykule*, „Strażactwo Zawodowe” nr 4-5, 1930.
- [28] Tuliszkowski J., *Požary wieżowe*, „Strażactwo Zawodowe” nr 11, 1930.
- [29] Tuliszkowski J., *Trzy najpraktyczniejsze przyrządy ratunkowe*, „Strażactwo Zawodowe” nr nr (1,2,3,4,5,6,7), 1930.
- [30] Tuliszkowski J., *Główne zasady hydrauliki*, „Strażactwo Zawodowe” nr 3,4,5,6, 1931.
- [31] Tuliszkowski J., *Ważne zagadnienie doby obecnej*, „Przegląd Pożarniczy” nr 2, 1930
- [32] Tuliszkowski J., *Niedomagania naszej motoryzacji*, „Przegląd Pożarniczy” nr 1, 1930.
- [33] Tuliszkowski J., *Taśmowanie węży*, „Przegląd Pożarniczy” nr 6/7, 1931
- [34] Tuliszkowski J., *Ćwiczenia z prądami wody*, „Strażactwo Zawodowe” nr 31, 1931.
- [35] Tuliszkowski J., *Studnie do próbowania sprawności ssawnej sikawek*, „Strażactwo Zawodowe” nr 1, 1931.
- [36] Tuliszkowski J., *Czynności straży podczas pożaru na tyłach stanowisk*, „Strażactwo Zawodowe” nr 6, 1931.
- [37] Tuliszkowski J., *Zabezpieczanie drabiny mechanicznej od przewrócenia się pod wpływem wiatru*, „Przegląd Pożarniczy” nr 2, 1933.
- [38] Tuliszkowski J., *Zabezpieczenie p i toporków na dachach*, „Przegląd Pożarniczy” nr 9, 1936
- [39] Tuliszkowski J., *Przeciwpożarowe zabezpieczenie cukrowni w Polsce*, „Przegląd Pożarniczy” nr 2, 1938.

Najważniejsze artykuły w prasie pożarniczej:

- [1] Tuliszkowski J., *Sikawki dla straży wiejskich*, „Strażak”, nr 9, 1910.
- [2] Tuliszkowski J., *Węże tłoczne i ich zwijanie*, „Strażak”, nr 1, 4 1912.
- [3] Tuliszkowski J., *Przekłete narzędzie*, „Strażak”, nr 4, 1912.
- [4] Tuliszkowski J., *Jeszcze o przekłętym narzędziu*, „Strażak”, nr 12, 1912.
- [5] Tuliszkowski J., *Jakie powinno być pismo fachowe strażackie*, „Przegląd Pożarniczy” nr 1, 1912.
- [6] Tuliszkowski J., *Budynki mieszkalne dla małorolnych*, „Przegląd Pożarniczy” nr 6, 1912.
- [7] Tuliszkowski J., *Wspinalnie*, „Przegląd Pożarniczy” nr 8, 1913.
- [8] Tuliszkowski J., *Na dobie*, „Przegląd Pożarniczy” nr 10, 1913.
- [9] Tuliszkowski J., *Domy ludowe*, „Przegląd Pożarniczy” nr 1, 1914.
- [10] Tuliszkowski J., *Garść wrażeń-Berlin*, „Przegląd Pożarniczy” nr 8, 1914.
- [11] Tuliszkowski J., *Na dobie*, „Przegląd Pożarniczy” nr 5, 1914.
- [12] Tuliszkowski J., *Konie w Warszawskiej Straży Ogniowej*, „Przegląd Pożarniczy” nr 18/19, 1917.
- [13] Tuliszkowski J., *Badanie zaworów sikawki ręcznej*, „Przegląd Pożarniczy” nr 1/2, 1918.
- [14] Tuliszkowski J., *Badanie zaworów sikawki ręcznej*, „Przegląd Pożarniczy” nr 1/2, 1918.
- [15] Tuliszkowski J., *Hydrofor- zaopatrywanie w wodę sikawek*, „Przegląd Pożarniczy” nr 19/20, 1918.
- [16] Tuliszkowski J., *Požary teatrów*, „Przegląd Pożarniczy” nr 1, 1920.
- [17] Tuliszkowski J., *Wielki pożar w Lublinie*, „Przegląd Pożarniczy” nr 3/5, 1920.
- [18] Tuliszkowski J., *Narzędzia ogniowe do burzenia*, „Przegląd Pożarniczy” nr 1/2, 1921.
- [19] Tuliszkowski J., *Najnowsze sikawki samochodowe*, „Przegląd Pożarniczy” nr 2, 1922.
- [20] Tuliszkowski J., *Gaśnice ręczne*, „Przegląd Pożarniczy” nr 1, 1924.

Literatura

- [1] Bielicki P., Kielin J., *Władysław Pilawski*, BiTP Vol. 39 Issue 1, 2015, pp. 15-22.
- [2] Jabłonowski W., *Józef Tuliszkowski Pionier Polskiego Pożarnictwa*, Komenda Główna PSP, Warszawa 1995.
- [3] *50 rocznica śmierci inż. Józefa Tuliszkowskiego*, „Strażak” nr 11, 1989.
- [4] *Z żałobnej karty Ś. P. Inżynier J. Tuliszkowski*, „Przegląd Pożarniczy” nr 2, 1939.
- [5] Pągowski S., *Pionier pożarnictwa i piśmiennictwa pożarniczego*, „Przegląd Pożarniczy” 11, 1981.
- [6] Bielawska T., *Szkoła Józefa Tuliszkowskiego*, „Przegląd Pożarniczy” nr 6, 1981.
- [7] Decyzja Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej nadbryg. Feliksa Deli z dnia 11 października 1993 r. w sprawie ustanowienia Medalu Honorowego im. Józefa Tuliszkowskiego.
- [8] Strona internetowa KG PSP, zakładka Historia, <http://www.straz.gov.pl/page/index.php?str=1640S> [dostęp: 06.05.2015].

* * *

mgr Beata Wojtasiak – absolwentka Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie (Wydział Nauk Pedagogicznych). W 2013 r. ukończyła studia podyplomowe Menedżer Innowacji w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie. Aktualnie pracownik Jednostki Certyfikującej Centrum Naukowo-Badawczego Ochrony Przeciwpożarowej – Państwowego Instytutu Badawczego na stanowisku mł. specjalista inżynierjno-techniczny.

mgr inż. Damian Bąk – absolwent Wojskowej Akademii Technicznej na wydziale Elektroniki na kierunku elektronika i telekomunikacja. Specjalista inżynierjno-techniczny w Jednostce Certyfikującej w Centrum Naukowo-Badawczym Ochrony Przeciwpożarowej – Państwowym Instytucie Badawczym.